Stefan Gełdon

Domowy teatr lalek i cieni

M.Arnold, Moja rodzina. Drzeworyt barwny

Technika teatru lalek - zeszyt 19

„Pamiętam do dziś teatrzyk mojego dzieciństwa.
Był za firanką, potem w starej szafie, aktorami
były lalki, pajace i pluszowe misie.
Pamiętam dramatyczną rolę krasnoludka, która
przypadła w udziale najmniejszej laleczce.
Ale pewnego dnia mój teatrzyk wywędrował
na podwórko i od tej pory należał także
do innych dzieci.
Uwielbiałyśmy nasz teatr i sprawiedliwie
dzieliłyśmy między siebie role postaci, które
rodziły się w naszej wyobraźni „

Lidia Bajkowska „Teatr marzeń”

Stefan Gełdon

Domowy teatr lalek i cieni

"Komputery i video,
To dla dzieci dziś normalka.
A pamiętam takie czasy,
Gdy luksusem była lalka!
Teraz nawet przedszkolaki
Paradują z komórkami,
A za chwilę niemowlaki
Siądą przed - komputerami!"
(Zbigniew Dmitroca "Klatka na krasnoludki"

W dobie telewizji, komputerów, internetu i innych mediów teatr lalek wydaje się być zbędny. Jeśli jednak zaiteresujemy własne dzieci, żeby teatr lalek stał się przeciwagą massmediów, to pozwolimy dzieciom na własne widzenie świata.

Ewa Żukowska w zbiorze scenariuszy Zb. Dmitrocy "Do trzech razy sztuka" - stwierdza: "Zabawa w teatr pomaga dzieciom rozbudzać myślenie i emocje, ukazuje obszary piękna, zachęca do postawy twórczej i uczy wartościowania... Pielęgnowany świat dziecięcej fantazji i wyobraźni jest niezastąpioną wartością w kształtowaniu bogatej osobowości".

Domowy teatr lalek był ulubioną rozrywką, przede wszystkim w Anglii. Jego tradycja sięga początków XIX w., gdy w sprzedaży pojawiły się kolorowe lub do pokolorowania wizerunki aktorów i aktorek. Cieszyły się one tak dużą popularnością, że już wkrótce można było kupić całą "obsadę" przedstawienia z kostiumami, dekoracjami i sceną patrz rys.1.

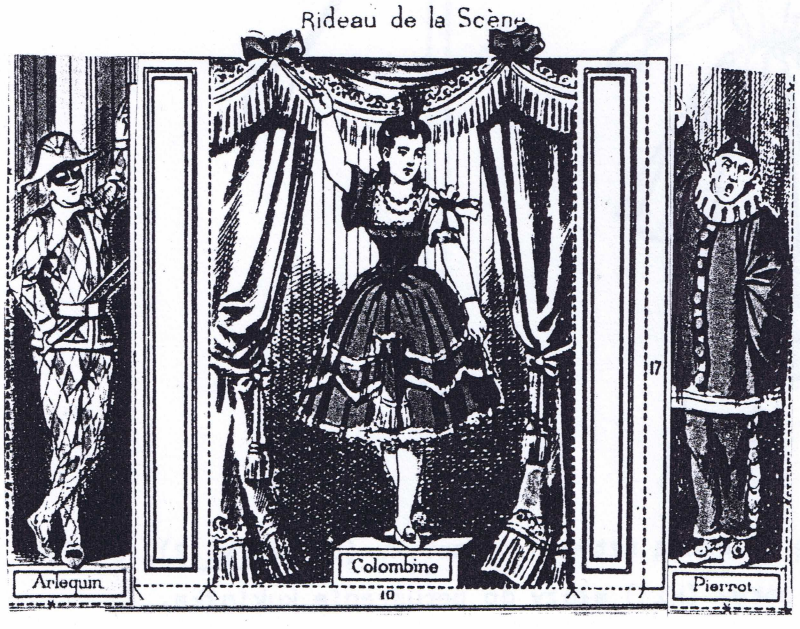

Rys.1.

Aby przygotować przedstawienie należało wyciąć postacie i elementy scenografii z papieru, a następnie nakleić na tekturę. Papierowe postacie grały - poruszane rękami domowych aktorów - animatorów.

Obecnie kilka instytucji i wydawnictw w Polsce produkuje i sprzedaje lalki i scenki przeznaczone na użytek domowych teatrów lalek. Oto dwa przykłady:

- Centrum Edukacji Dziecięcej w Poznaniu od 2002 roku wydaje książki z serii "Papierowy teatrzyk", zawierające laleczki, rekwizyty, dekoracje, scenkę oraz tekst sztuki.
- Langsoft Multimedia Sp. z Z.O. we Wrocławiu wydaje "Familijny CD-Romek", który od czasu do czasu jest poświęcony domowemu teatrowi lalek. Wydawnictwo poza lalkami, scenką (do montażu) i tekstem dodaje płytę CD zesłuchowiskiem proponowanego przedstawienia lalkowego.

Wyżej wymienioe wydawnictwa swoje propozycje adresują do dzieci. W domowym teatrze lalek najczęściej występują dzieci dla dzieci. Teatr ten może być również wykorzystany do organizowania przedstawień dla dzieci przez osoby dorosłe.

Lalki dla domowego teatru lalek

Istotą każdego teatru lalek jest lalka. W domowym teatrze lalek najczęściej występują kukiełki i pacynki wykonane przez dzieci z różnych rzeczy oraz przedmiotów gospodarstwa domowego na przykład z łyżek, tłuczków, butelek , a także z warzyw i owoców.

Dzieci bawiąc się w teatr lalek, do gry wykorzystują posiadane już lalki, pluszowe misie, przytulanki itp. Wykonują też lalki z gazet, papieru i tektury - ubierając je w chustki, szaliki i własne ubranka. Na wykonanie takiej lalki potrzebują kilka minut.

K U K I E Ł K I

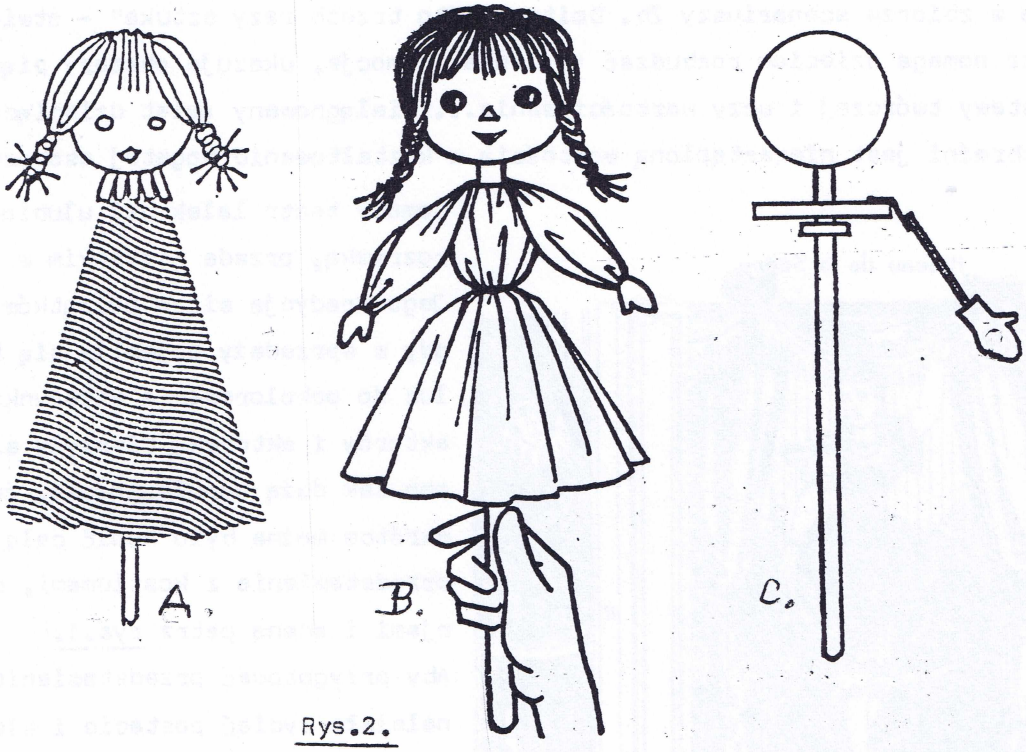

Rys.2.

Kukiełka to lalka, która ma głowę osadzoną sztywno na patyku (patrz rys.2), a nóżki i rączki luźno zwisają. Przedłużony patyk (kij) służy do poruszania kukiełką.

Lalki takie nie są trudne do wykonania i każdy może je zrobić. Pierwsza rzecz to zgromadzenie materiałów. Do zrobienia kukiełki czy pacynki może się przydać każdy skrawek materiału, futerka, plastyku, kolorowego papieru itp. Zaopatrujemy się również w sznurek, cienki drucik, nożyczki, igły, nici, klej, farby i pędzle. Należy też przygotować odpowiednią ilość równych kijków. Zaczynamy od główek, które możemy zrobić z dużych korków po winie, albo z plastykowych pojemniczków po twarożku, kiefirze czy innych napojach. Pojemniczki należy dla ich wzmocnienia i ucharakteryzować jak to pokazano na rysunku 3. Główki możemy robić też z kartonu, papieroplastyki, wykorzystać część pnia małego drzewka, żarówkę, czy tekturowe pudełko. We wszystkich tych wypadkach istotną rolę odgrywać będzie charakteryzacja, która decydować będzie o takim czy innym wyrazie lalki - patrz rys.4.

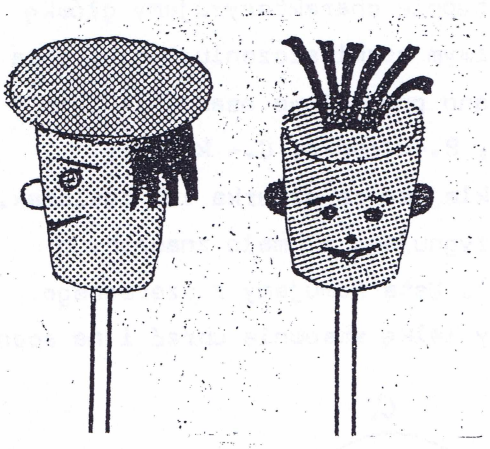

Rys.3.

Główki możemy też wykonać modelując je w glinie czy plastelinie, a następnie oklejając je kilkoma warstwami papieru (tzw. papier-maché). Główki można też wykonać po prostu z piłek. Piłki osadzamy na kijkach i przybijamy je od góry gwoździkiem,

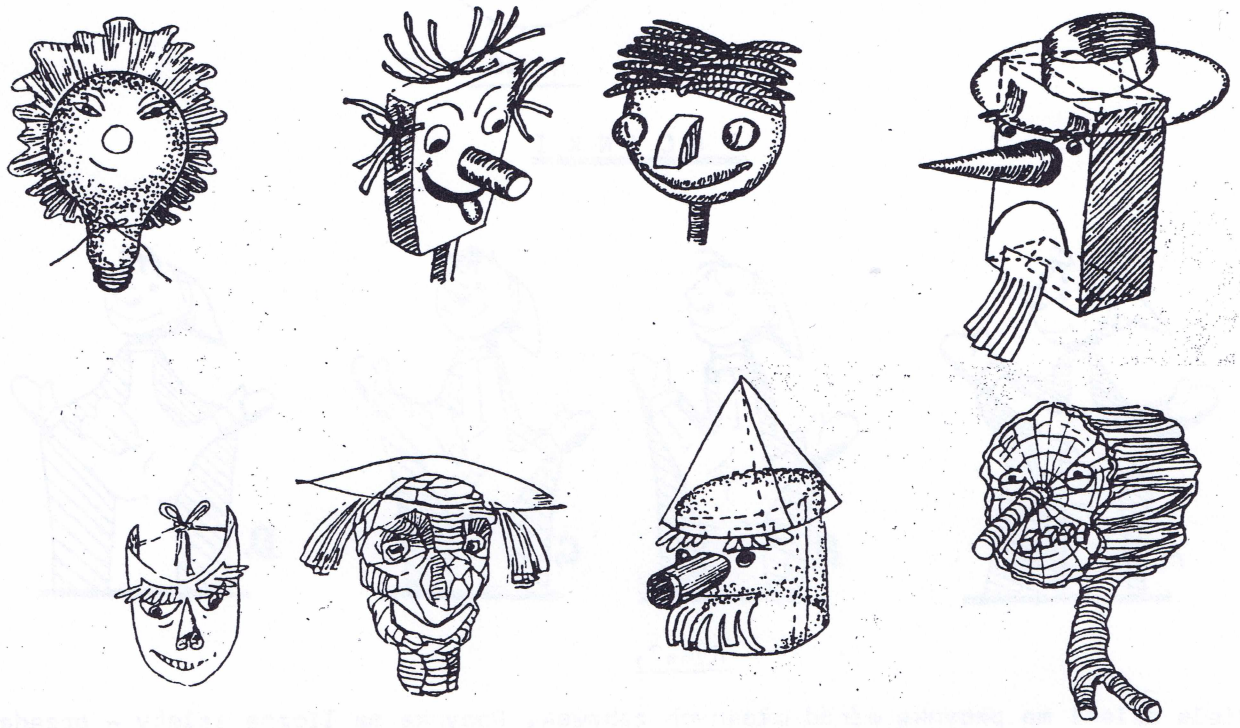

Rys.4.

Jeżeli mamy już główkę lalki przystępujemy do jej konstrukcji. Na kijku umocujemy główkę. Nieco niżej montujemy korpus lalki. Tułów możemy uformować w różny sposób, w zależności od projektu. Patyk,na którym osadzona jest główka lalki, otrzymuje poprzeczkę barkową (szerszą) i biodrową (nieco węższą). W oparciu o tę konstrukcję możemy

wymodelować odpowiedni kształt, posługując się zgniecionym papierem, watą, gąbką itp. następnie pokrywając to materiałem, gazą, albo pończochą.

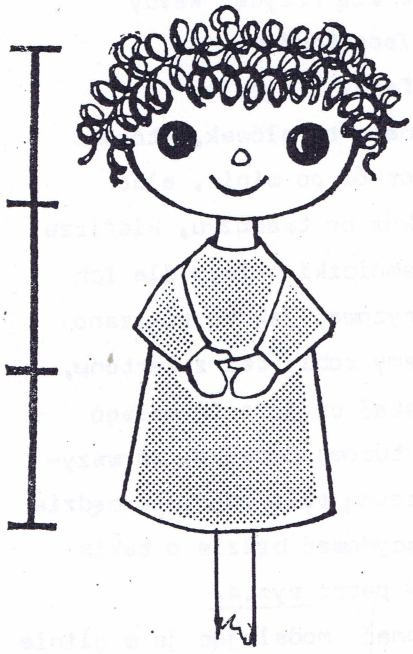

Rys.5.

Konstruując lalkę należy pamiętać, by na główkę lalki przeznaczyć jedną trzecią całej lalki, jak to pokazano na rysunku 5. Widzowie najczęściej patrzą na głowę lalki. Jeśli dodamy jej duży (długi) nos to widz zorientuje się gdzie lalka "patrzy". Następnie charakteryzujemy główkę lalki, pamiętając o właściwym rozmieszczeniu: oczu, nosa i ust. Na rysunku 6 pokazano prawidłowe osadzenie tych elementów u A.- mężczyzny, B.-dziecka, C.- kobiety.

Włosy naszywamy, albo naklejamy ze sznurka lub tasiemek. Przyklejamy duże oczy (rezygnujemy z mało znaczących szczegółów, jak np. rzęsy). Usta fomujemy z czerwonego materiału. Teraz wystarczy lalkę stsownie ubrać i na scenę.

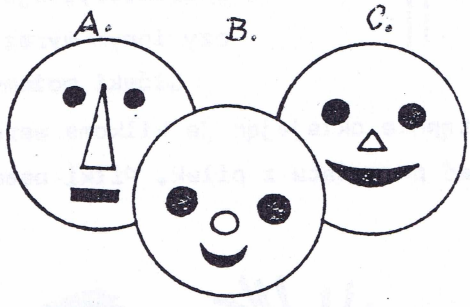

Rys.6.

P A C Y N K I

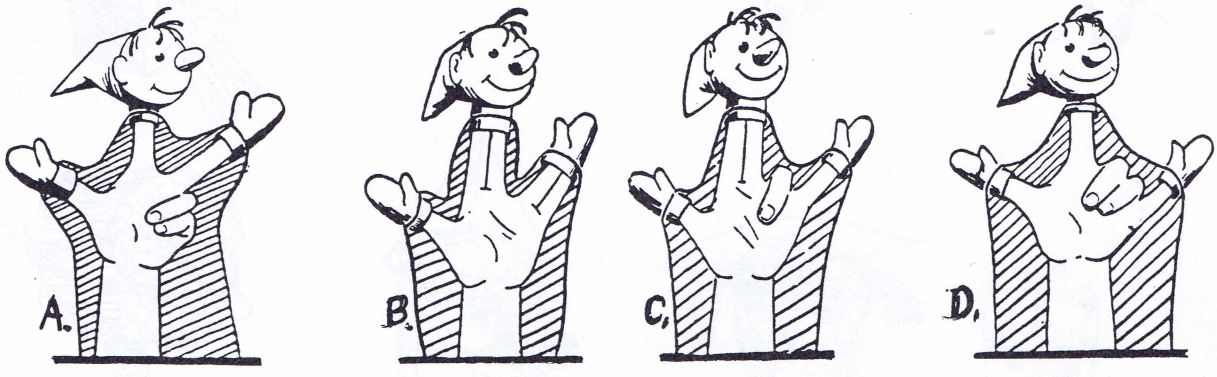

Rys.7.

Wiele dzieci ma pacynkę wśród własnych zabawek. Pacynka ma liczne zalety - przede wszystkim jest stosunkowo łatwa do wykonania, może grać bez sceny i dekoracji, może w każdej chwili być wykorzystana jako "aktor" w domowym teatrze lalek.

Ciałem pacynki i jej mechanizmem poruszającym jest ręka ożywiającego ją animatora. Ręka ta warunkuje wymiary lalki, o czym trzeba pamiętać szyjąc koszulkę-rękawiczkę.

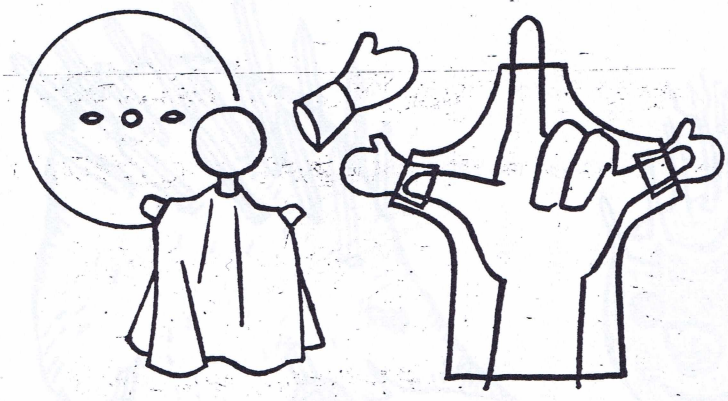

Rys.8.

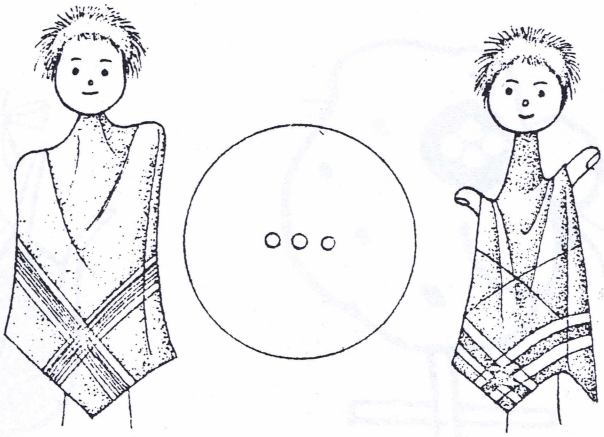

Rys.9.

Koszulka ta ma trzy otwory - patrz rys.8. i rys.9. - jeden łączymy z główką, dwa boczne, w które wkładamy np. palec pierwszy i trzeci, to rączki. Do tych bocznych otworów doszywamy dłonie albo łapki. Koszulka powinna być dość długa, aby sięgała po włożeniu na rękę do połowy odległości między dłonią a łokciem.

Pacynka składa się z główki, koszulki-rękawiczki i rączek (a właściwie tylko kiści rąk). Nóżki nie zawsze są pacynce potrzebne, a grają bardzo rzadko. Wszystkie te części anatomiczne są przymocowane (najczęściej przyszyte, choć główki i rączki mogą być też przyklejane) do koszulki-rękawiczki, na nią nakładamy części kostiumu, a w razie potrzeby przyszywamy do niej u dołu tzw. rękaw, który ma kolor kostiumu lalki i ukrywa rękę animatora.

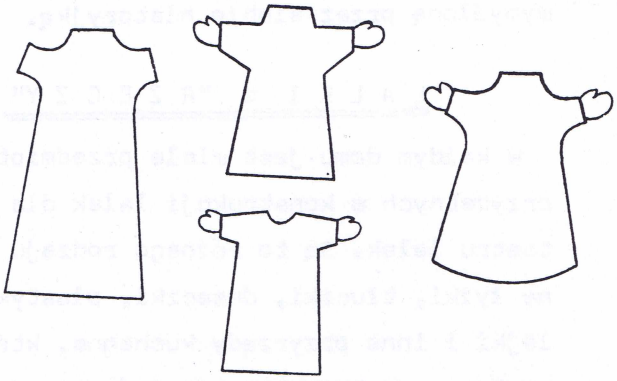

Rys.10. Kroje rękawiczek na pacynkę

Najwłaściwszym podstawowym strojem dla pacynki będzie jeden z krojów przedstawionych na rysunku 10. Pamiętać należy, że proporcje uzależniane są od długości ręki, a więc ręki dziecka, kobiety i dorosłego mężczyzny. W kroju rękawiczki-koszulki uwzględnić należy również sposób kiści, czyli dłoni pacynki

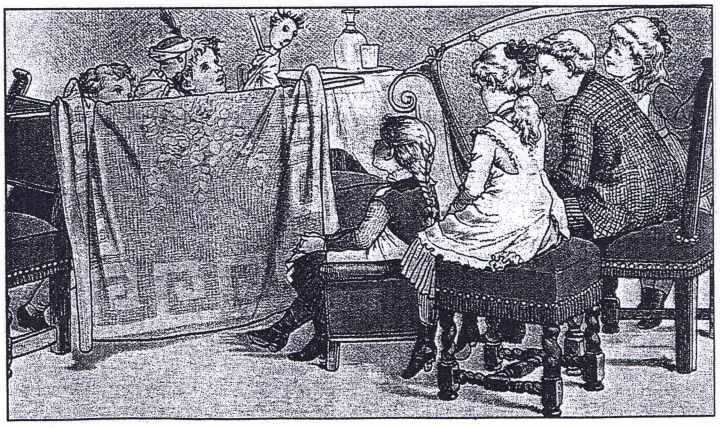

Mary Evans Picture Library

Ilustracja z 1884 roku przedstawiająca dzieci dające w domu zaimprowizowane przedstawienie z udziałem pacynek.

LALKI z WARZYW i OWOCÓW

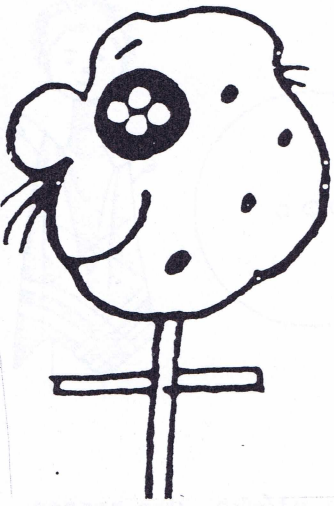

Rys.11.

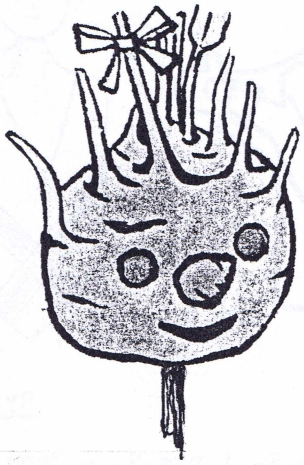

Rys.12.

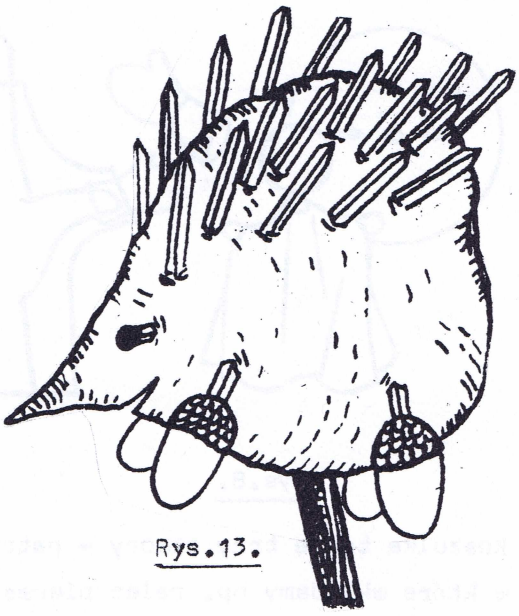

Rys.13.

Rys.14.

Lalki dla domowego teatru lalek można zrobić z jarzyn i owoców. Cudacznie powyginany ziemniak (Rys.11), cebula, kalarepka (Rys.12), burak (Rys.13), czy inne owoce nabite na kijek (może być widelec) mogą stanowić podstawę do zrobienia lalek, przy pomocy których dzieci przedstawią wymyśloną przez siebie historyjkę.

LALKI z "RZECZY"

W każdym domu jest wiele przedmiotów przydatnych w konstrukcji lalek dla naszego teatru lalek. Są to różnego rodzaju drewniane łyżki, tłuczki, deseczki, plastykowe lejki i inne przyrządy kuchenne, które wystarczy ucharakteryzować (patrz Rys.15). Taką samą rolę spełnią inne rzeczy codziennego użytku, jak miotły, szczotki itp. Na zdjęciu 16 pokazano fragment przedstawienia, na którym dzieci animują lalkami wykonanymi z poduszek.

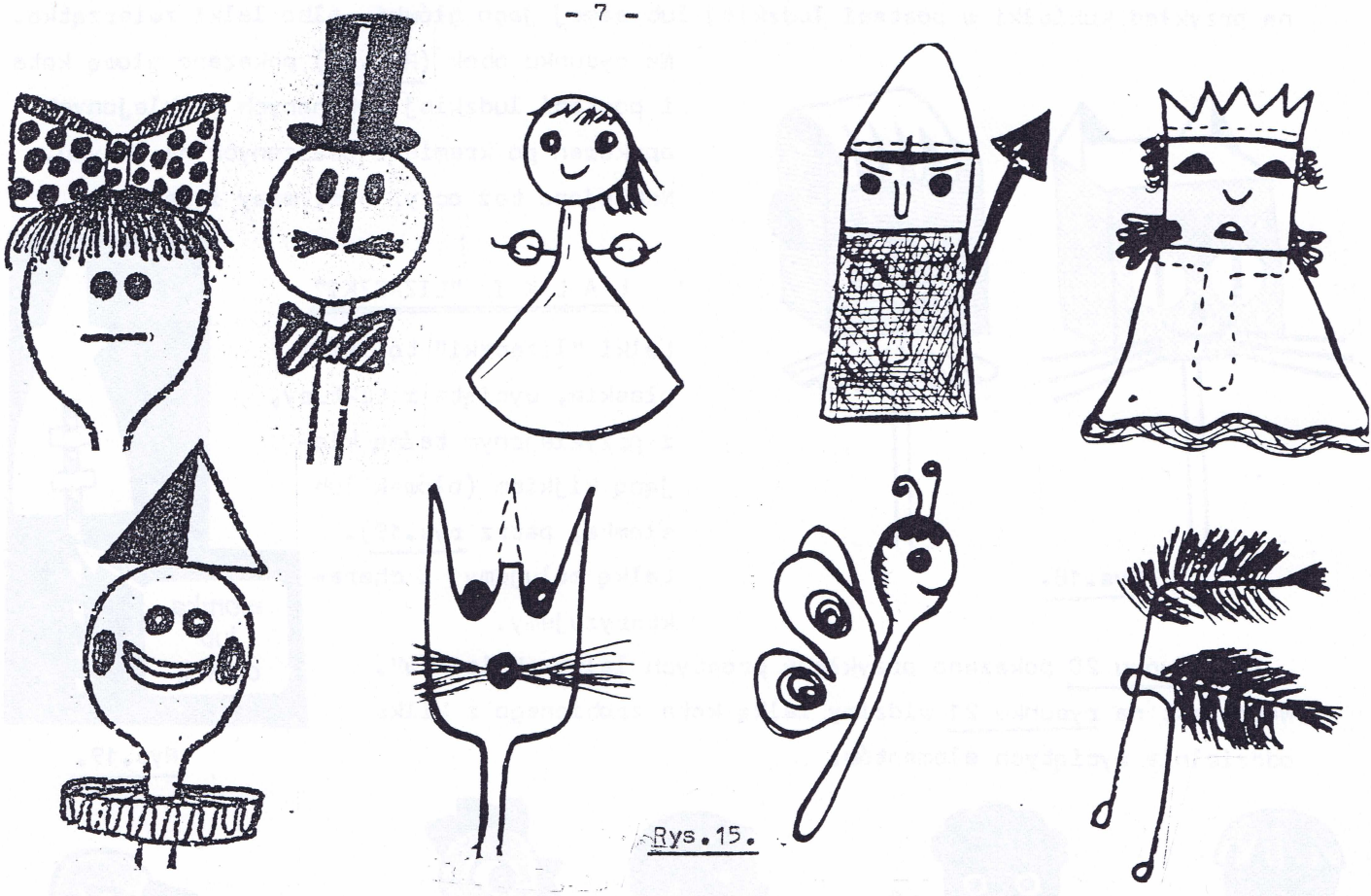

Rys.15.

Fotografia 17 przedstawia lalki z główkami z plastykowych butelek, wykonane przez dzieci z Teatru Lalek i Cieni "Baśniowy Świat" w Nowem do sztuki B.Apriłowa "Czimi".

Innym materiałem do wykonania lalek w domu są tekturowe pudełka po lekarstwach, po kremach, korki, piłeczki ping-pongowe itp. Budując lalkę, gdzie podstawowym elementem konstrukcyjnym, będzie pudełko o kształcie sześcianu, prostopadłościanu, walca czy kuli. Kształt pudełka w zasadzie pobudza wyobraźnię dziecka do stworzenia

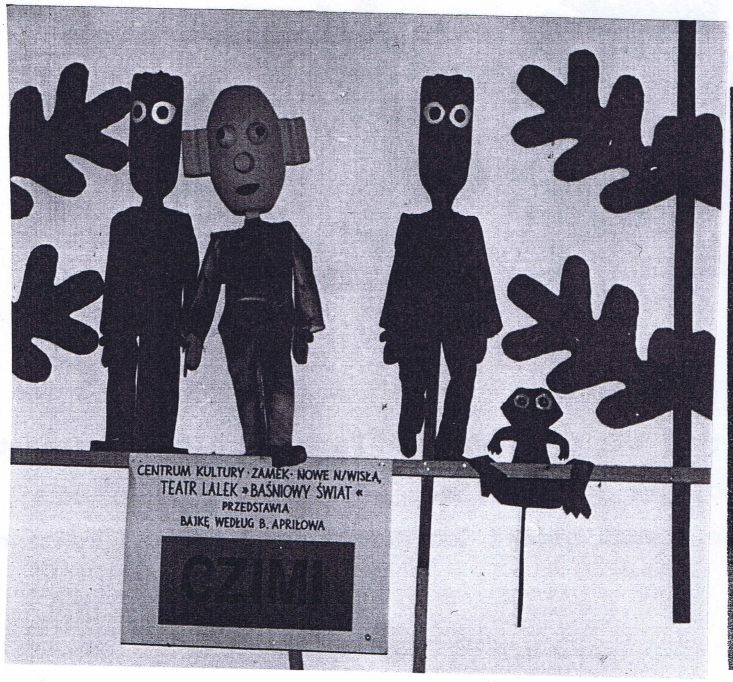

Rys.17.

Rys.16.

na przykład kukiełki w postaci ludzkiej lub samej jego główki, albo lalki zwierzątka.

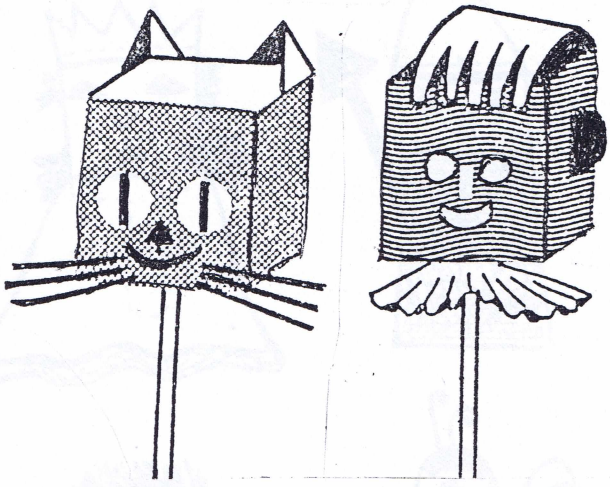

Rys.18.

Na rysunku obok (Rys.18) pokazano głowę kota i postaci ludzkiej wykonanych z oklejonych opakowań po kremie i osadzonych na patyku. Naklejono też oczy, nos, wąsy i uszy.

L A L K I "LIZACZKI"

Lalki "lizaczki" to lalki płaskie, wycięte z tektury, z przyklejonym taśmą klejącą kijkiem (ołówek lub słomka, patrz rys.19). Lalkę malujemy i charakteryzujemy.

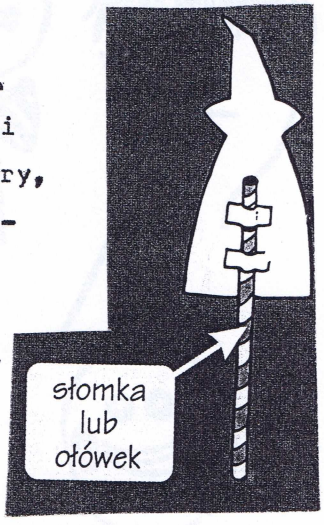

Rys.19.

Na rysunku 20 pokazano przykłady prostych lalek -"lizaków". Natomiast na rysunku 21 widzimy lalkę kota zrobionego z kilka oddzielnie wyciętych elementów.

Rys.20.

W tej technice lalki postaci ludzkich robi się w zasadzie en face, to główki zwierząt, w zależności od potrzeb, zarówno en face jak i z profilu.

Lalkę "lizakową" można pozostawić na etapie główki lub dorobić jej tułów i kończyny w zależności od wymogów scenariusza.

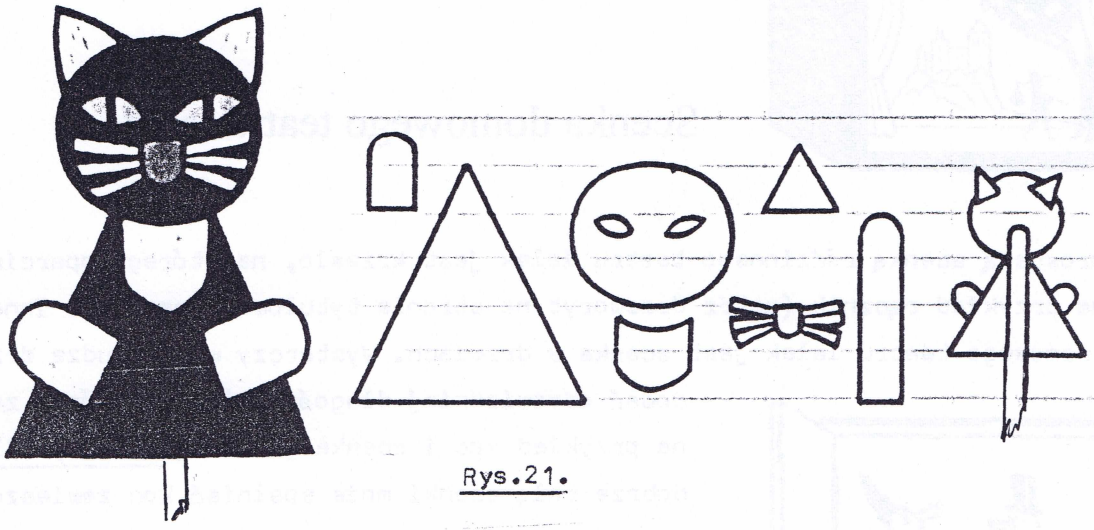

Rys.21.

Przy animacji lalek "lizakowych" należy pamiętać, aby pokazywać ją tylko en face, gdyż z boku lalka ta jest nieczytelna, bo pokazuje jedynie grubość tektury, z której zrobiono lalkę. Należy zwrócić uwagę, że technikę lalek-lizaków można stosować przy inscenizacji małych form scenicznych.

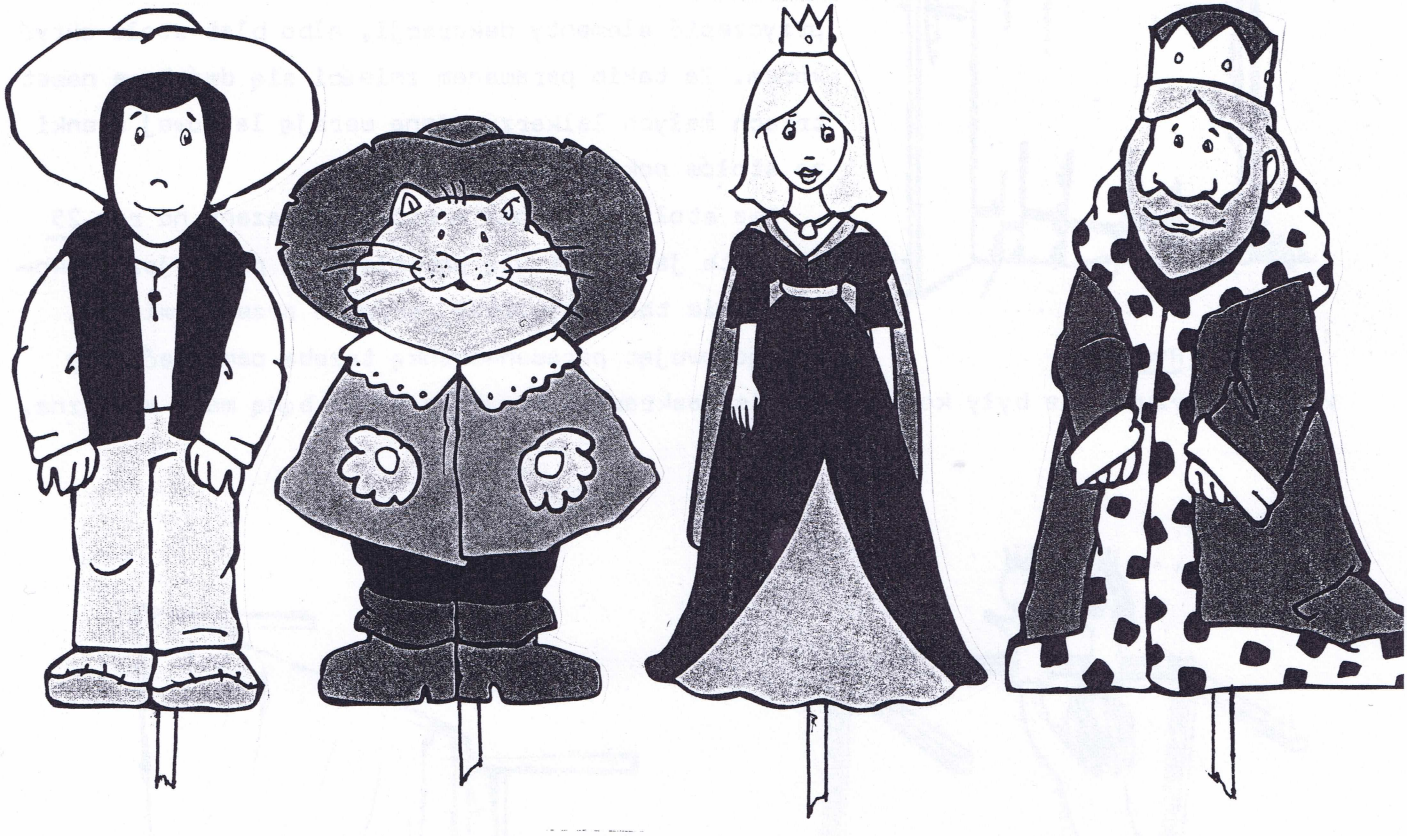

Rys.22.

Na powyższym rysunku (Rys.22) pokazano projekty lalek "lizakowych" do "Kota w butach". Można przerysować laleczki na tekturę, wyciąć i przykleić taśmą wycięte lalki do ołówków. Potem przygotować tekturową scenkę i mały domowy teatr lalek może rozpocząć próby.

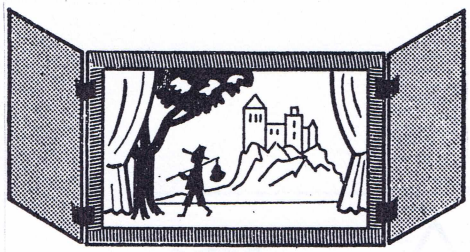

Scenka domowego teatru lalek

Najprostszą scenką rodzinnego teatru lalek jest krzesło, na którego oparciu zawieszono na przykład ręcznik (patrz drzeworyt na stronie tytułowej zeszytu). Inną prostą scenką domowego teatru lalek jest scenka w drzwiach. Wystarczy we framudze drzwi umocować odpowiedniej długości kij, na którym zawieszamy na przykład koc i scenka gotowa (patrz Rys.23). Równie dobrze rolę scenki może spełniać koc zawieszony na kiju położonym na oparcia dwóch krzeseł.

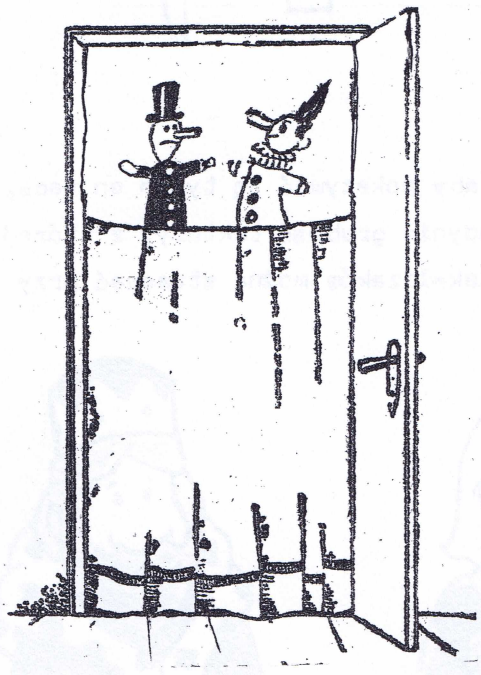

Rys.23.

Na rysunku 24 A pokazano inny rodzaj parawanu stosowanego w domowym teatrze. Jest nim przewrócony stół, za którym animatorzy lalek mogą się ukryć. Z przodu tego parawanu (to znaczy na blacie tego stołu), można przyczepić elementy dekoracji, albo blat stołu okryć kocem. Za takim parawanem zmieści się dwóch, a nawet trzech małych lalkarzy. Inną wersję lalkowej scenki ze stołów pokazuje rysunek 24 B.

Dwa stoły ustawione w sposób pokazany na rys.25 i okryte jakąś narzutą pozwalają na pełniejsze wykorzystanie tak usytuowanej sceny w przedstawieniu. Przygotowując parawan-scenkę trzeba pamiętać, aby koc lub narzuta nie były kolorystycznie jaskrawe - bo wtedy lalki będą mało widoczne.

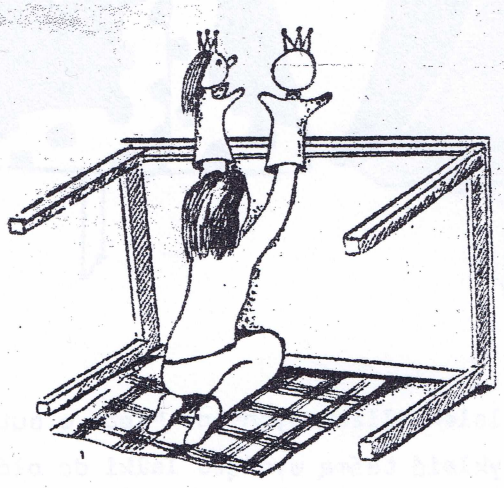

Rys.24 A.

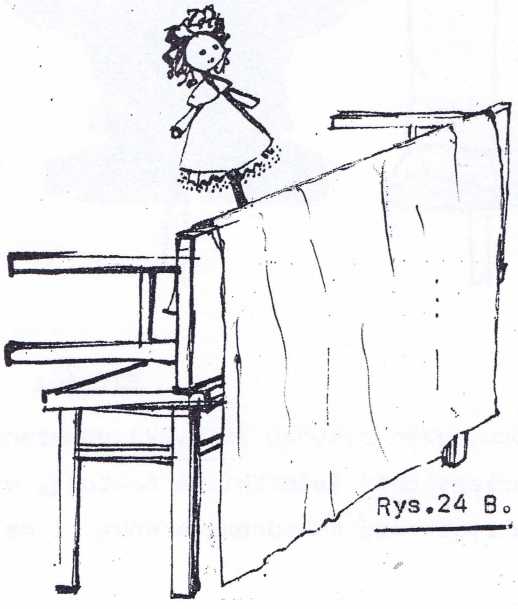

Rys.24 B.

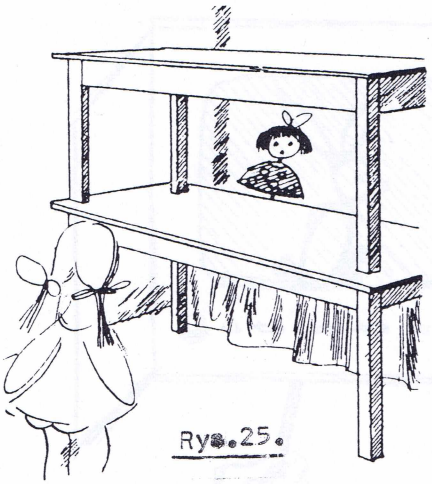

Rys.25.

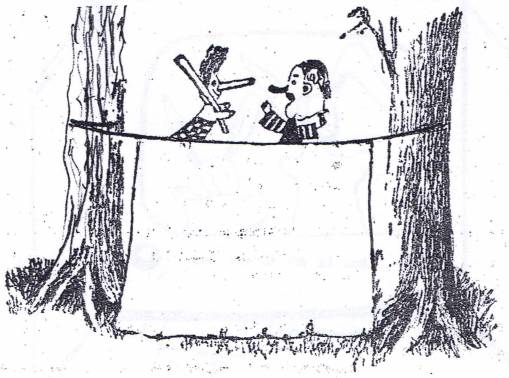

Rys. 26.

Rysunek 26 pokazuje rozwiązanie scenki na występ w ogrodzie, na wycieczce albo na wczasach. Wystarczy przywiązać linkę albo sznurek do dwóch rosnących blisko siebie drzew, zawiesić koc lub prześcieradło, a wcześniej przygotowane lalki mogą występować.

S C E N K A N A S T O L E

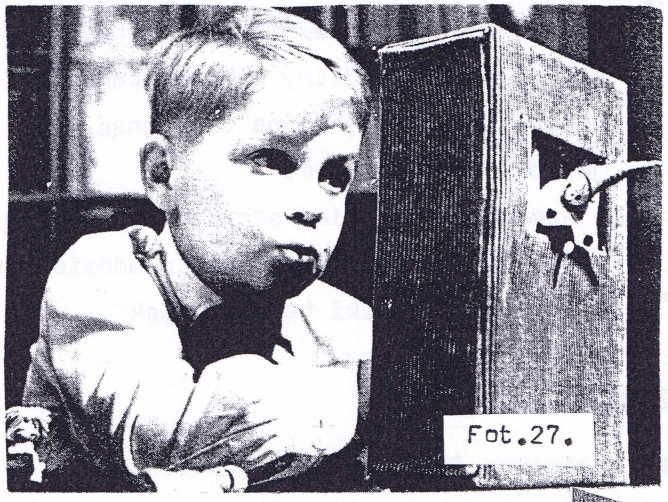

Fot.27.

Do budowy bardzo prostej scenki możemy wykorzystać pudło z kartonu, jakiego używa się na przykład do pakowania sprzętu elektronicznego (telewizor, wieża itp). W największej ścianie pudła wycinamy prostokątny otwór, który będzie "oknem scenki" , w którym wystąpią lalki (fot.27), będzie to przód scenki, natomiast tylną ścianę pudła trzeba usunąć, by umożliwić grającemu poruszanie lalką.

Swego czasu Spółdzielnia Zabawkarska w Krakowie produkowała tekturowe scenki dla domowych teatrów lalek (Rys.28). Był to tekturowy parawan, zewnątrz oklejony wielokolorowymi planszami, wewnątrz kolorowym papierem introligatorskim. Część środkowa z oknem scenicznym o wymiarze 50 x 48 cm, dwa skrzydła boczne wym. 50 x 37 cm. Kurtyna dwuczęściowa rozsuwana, a z tyłu był horyzont z gazy.

Rys.28.

Powyższa propozycja może posłużyć jako przykład do samodzielnego wykonania takiej scenki. Na rysunku 29 pokazano scenkę w postaci odbiornika telewizyjnego.

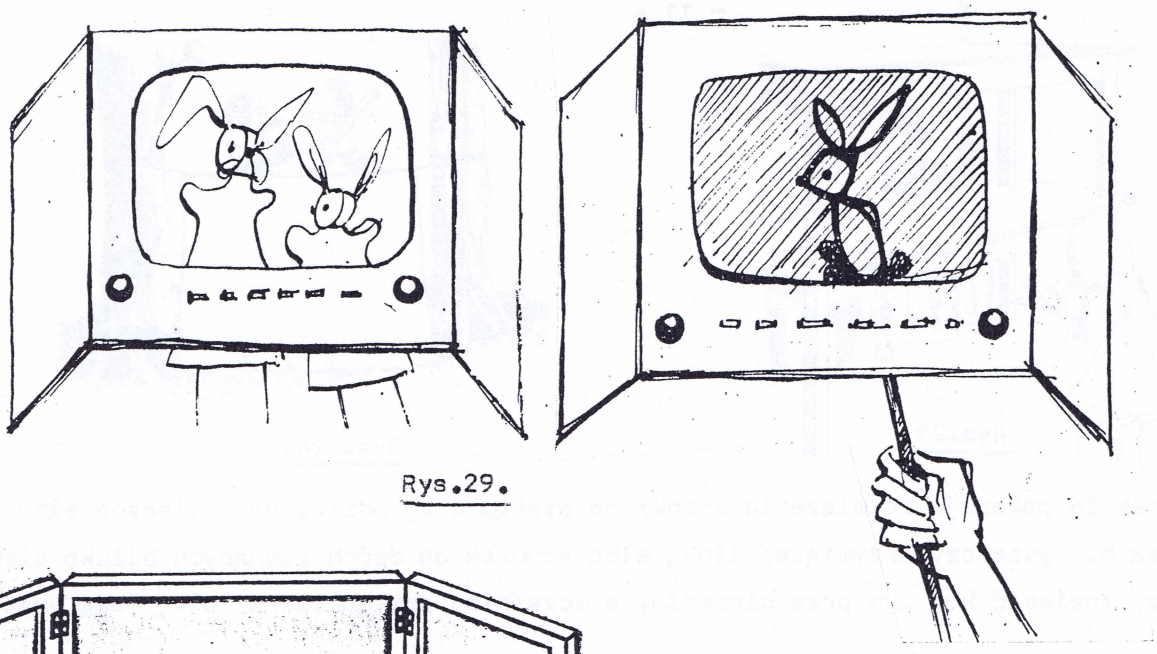

Rys.29.

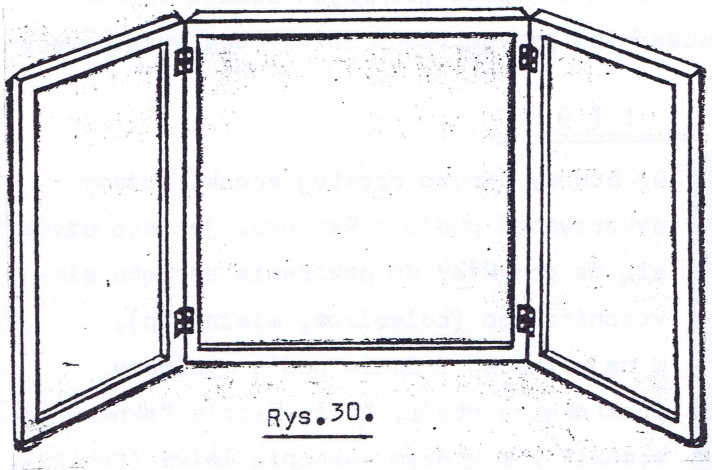

Rys.30.

Innym - lepszym rozwiązaniem jest budowa scenki z drewnianych listew. Na rysunku 30 widzimy schemat takiego parawaniku, który można obciągnąć jednobarwnym płótnem.

Szerzej i bardziej szczegółowo omówię sceny dla teatrów lalkowych w oddzielnym zeszycie "Techniki teatru lalek".

O poruszaniu lalką

W domowym teatrze lalek lalką najczęściej stosowaną jest kukiełka i pacynka. Kukiełka ma ograniczone możliwości gry aktorskiej. Nie powinna niewolniczo naśladować ruchów ludzkich, natomiast ma posługiwać się właściwymi ruchami dla tej lalki, gdyż w tym jest jej urok i oryginalność.

Charakter lalki wyrażony jest w wyglądzie jej twarzy, w ruchach rąk i nóg. Od poruszającego zależy , czy kukiełka będzie pełna wyrazu, czy też pozostanie martwą.

Poruszanie (animacja) lalkami wymaga wprawy. Dlatego poruszający (animator) musi najdokładniej poznać możliwości kukiełki, ćwiczyć się w jej prowadzeniu i nie zrażać się początkowymi niepowodzeniami.

W CZASIE WYSTĘPU kukiełki należy umieścić w zasięgu ręki animatora i ułożone w kolejności "występowania" na scenie. W teatrze lalki grają przede wszystkim ruchem. Lepiej jest wykonać mniej ruchów, ale za to dokładnie i wyraziście, niż wykonywać drobne, bezmyślne i przygodne ruchy, które niczego nie warażają.

Dla uzyskania wprawy w poruszaniu lalkami trzeba dużo ćwiczeń z lalką, najlepiej przed lustrem, gdzie animator obserwuje i koryguje poszczególne ruchy lalki.

Kukiełka "mówiąca" powinna być zwrórona twarzą do tego, z kim rozmawia i poruszać się w takt mówienia.Natomiast kukiełka słuchająca porusza się od czasu do czasu (oddycha). Kukiełka tańcząca powinna poruszać się zgodnie z taktem i rytmem muzyki, czy śpiewu.

Wskazane jest, by poruszający lalką i recytujący tekst stanowili jedną osobę.

Tekst sztuki należy opanować pamięciowo, gdyż animacja wymaga od poruszającego ciągłej obserwaji grającej lalki. Pmiętać należy, że każda postać sceniczna musi mieć, zależnie od sytuacji, swój własny sposób mówienia. Jedna mówi wolno, inna szybko, jeszcze inna głośno lub cicho.

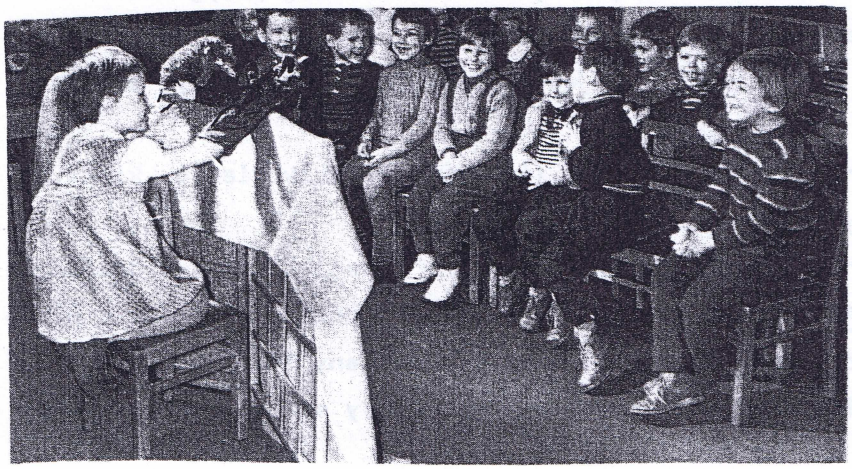

Fot.31.

W domowych teatrach lalek dzieci-lalkarze najczęściej improwizują, przedstawiają sceny z własnych przeżyć i wyobrażeń. W takich przedstawieniach mali aktorzy angażują się emocjonalnie, niezależnie od tego czy grają kukiełką, czy pacynką.

PORUSZANIE PACYNKĄ wymaga ruchu jednej ręki ze szczególnym uwzględnieniem palców i całej dłoni. Chodzenie, siadanie czy bieganie pacynki jest związane z ruchem ręki. Pacynki grają przeważnie na parawanie - patrz fot.31.

Na fotografii obok na parawanie grają dwie pacynki. Dwie lalki stwarzają większe możliwości dla przedstawienia. Mogą one prowadzić dialogi, brać udział w akcji prostego przedstawienia. Technicznie nie są trudniejsze od lalki pojedyńczej. Poruszać nimi i wygłaszać tekst może również jedna osoba. Można też obejść się bez dekoracji. Podobnie jak w grze z jedną lalką korzystamy tu z parawanu.

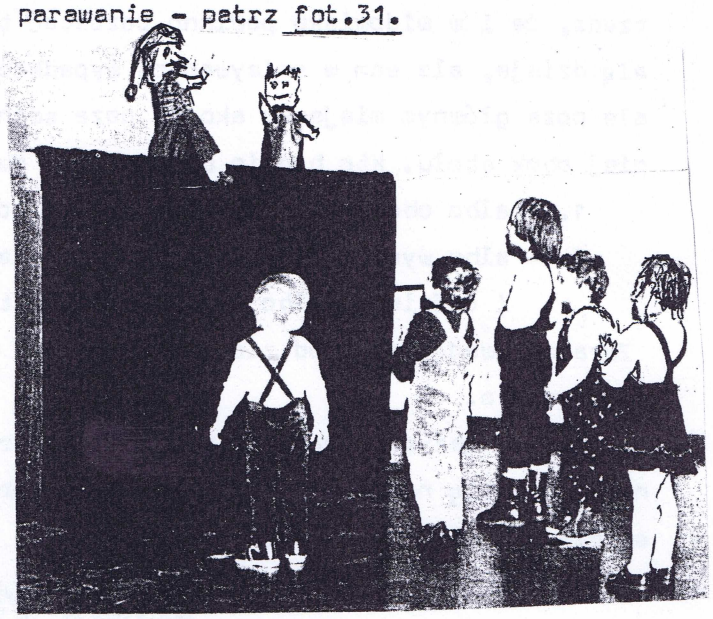

Przygotowanie i realizacja występu

Zakładamy, że wybraliśmy sztukę zrobiliśmy lalki i wszystko co do przedstawienia potrzebne, więc przystępujemy do jego realizacji.

W warunkach domowych możliwości są dość skromne, ale uważam, że pozwolą na pokazanie sztuki Jerzego Zaborowskiego "Pod zielonym jaworem", do której załączam tekst sztuki i propozycje scenograficzne Adama Kiliana - wybitnego artysty - scenografa (patrz projekty na stronach 15 i 16 tego zeszytu).

Pierwszą czynnością jest zapoznanie się z tekstem sztuki "Pod zielonym jaworem". Potem narysowanie i wycięcie laleczek z tektury. Laleczki-lizaki należy pomalować wg. projektu i przykleić kijek animacyjny.

Dalsze przygotowania do realizacji wyżej wymienionego przedstawienia podaję wg. propozycji inscenizacyjnych Jana Wilkowskiego. "Zaczynamy od sprawdzenia stanu posiadania, od porównania spisu osób w sztuce, z tym co nam do niej przygotował plastyk, w naszym przypadku scenograf Adam Kilian. A więc:

KRAKOWIACZEK jest. Nawet dwóch Krakowiaczków: jeden Krakowiaczek tańczący, a drugi - cwałujący na koniu.

KRAKOWIANKA jest i też rodwojona: na uśmiechniętą (tak wygląda Krakowianka, kiedy stoi przy Krakowiaczku) i skrzywiona(na widok Króla i Kata)

KRÓL jest. Jeden taki, który chodzi piechotą i drugi konny ("Król się o tym dowiedział w trzysta koni przyjechał") UWAGA: Z tymi podwojonymi lalkami należy postępować ostrożnie i przemyślnie. Trzeba z góry ustalić moment i sposób wymiany lalek (taki, aby widz tej operacji nie dostrzegł), a potem - bardzo uważać, żeby się coś w tym planie nie poplątało.

KAT jest. Jeden na wszystkie okazje.

CHÓR mamy... Tylko, że mamy go jedynie w spisie, a wśród lalek nie. W tym właśnie rzecz, że i w widowisku powinno pozostać tak samo. CHÓR tylko opowiada o tym co się dzieje, ale sam w opisywanych wypadkach udziału nie bierze. Niech CHÓR będzie, ale poza głównym miejscem akcji, poza sceną. Pod stołem, albo za stołem. A najlepiej obok stołu. Kto będzie CHÓREM? Są dwie możliwości do wyboru:

1. - albo obok stołu wystąpi ktoś z rodziny,
2. - albo wystąpi sam grający, wychylając się od czasu do czasu spoza scenki i odśpiewa (albo wyrecytuje) co trzeba."

Zwracam uwagę, że "Pod zielonym jaworem" jest sztuką, którą może zagrać nawet jedna osoba.

Gdy już wszystko mamy co trzeba warto rozpocząć próby. Pamiętajmy, że teatru nie można się nauczyć siedząc z książką przy stole - teatru trzeba się uczyć na scenie. A więc na scenę.

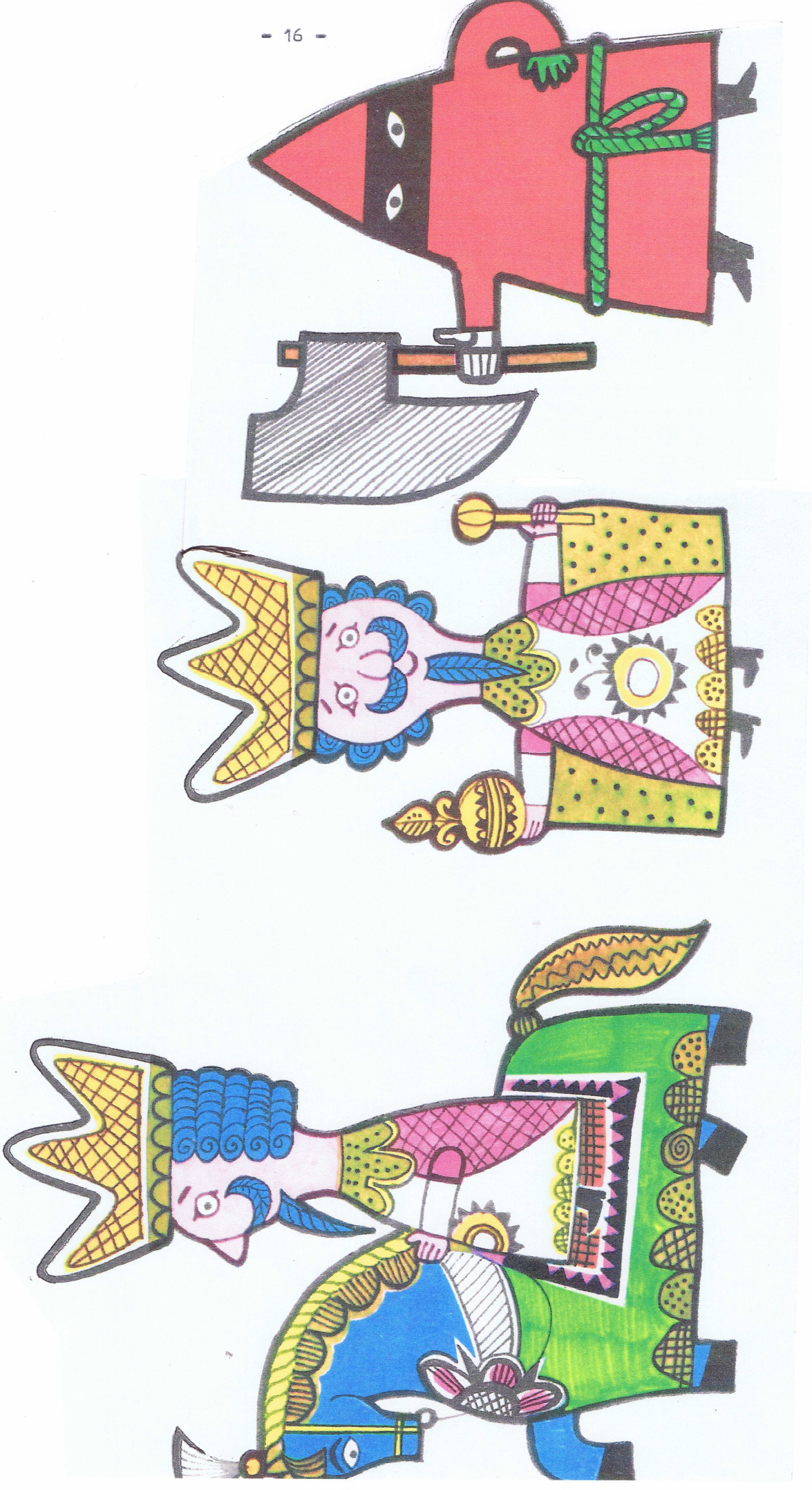

JERZY ZABOROWSKI

Pod zielonym jaworem

Osoby: KRAKOWIAK
KRAKOWIANKA
KRÓL
KAT

Widowisko zaczyna się krakowiaczkiem w wykonaniu Krakowiaka i Krakowianki.

KRAKOWIAK: Krakowiaczek jeden
ledwie się urodził,
siedmiu latek nie miał,
jak do szkoły chodził.

KRAKOWIANKA: Krakowianka jedna
miała chłopca z drewna.
Sama była z wosku.
Wszystko po krakowsku.

KRAKOWIAK: Chodź do mnie, chodź do mnie
rączkę mi daj...

KRAKOWIANKA: Idź sobie, idź sobie.
Nie chcę cię znać!

KRAKOWIAK: Rączki mi daj, rączki mi daj,
będziemy z sobą tańcować.

I tańcują.
A kiedy się już dość natańczyli, to przystanęli, odsapnęli i tak ze sobą rozmawiają:

KRAKOWIAK: Doskonale się tańczyło,
tak siarczyście i tak miło.

KRAKOWIANKA: A za krótko, a niewiele...

KRAKOWIAK: Będziem tańczyć co niedzielę.
Od poranku, aż do zmroku,
aż polecą skry naokół.
Tylko zostań, turkaweczko,
moją własną tancereczką.

KRAKOWIANKA: A ty, krakowiaczku krasny,
bądź tancerzem moim własnym.
Przysięgnijmy po krakowsku.

KRAKOWIAK: Jakem z drewna!

KRAKOWIANKA: Jakem z wosku!

Za sceną pobudka.

CHÓR: Na Wawel, na Wawel,
Krakowiaczku żwawy,
Krakowiaczku żwawy.
Obronić od smoka
nasz Kraków prastary. (bis)

KRAKOWIAK: Krakowianko, trąbki grają,
już na smoka wyruszają.
Podaj szablę i konika,
na wyprawę gra muzyka.

Ale Krakowianka nic nie podaje, tylko płacze...

KRAKOWIANKA: O, mój Krakowiaczku z drewna,
ja zostanę sama jedna.

...więc Krakowiak wchodzi za kulisy, a po chwili wyjeżdża na koniu.

KRAKOWIAK: Wrócę, czekaj do wieczora
pod tą lipką u jawora.
Pod Krakowem czarna rola —
ja jej orał nie będę, (bis)
wsiądę sobie na swego konika
i na smoka pojadę. (bis)

I pojechał. Krakowianka pobiegła za nim.

CHÓR: Pod zielonym jaworem, jaworem
stoi lipa zielona.
A pod tą lipą piękna Krakowianka
zbierała liście do wianka.

Prosto stoi jawor, prosto — lipa, a pod nią prosto się prostuje piękna Krakowianka. Wjeżdża na koniu król.

Król się o tym dowiedział,
dowiedział,
w trzysta koni przyjechał.

KRÓL: Witaj, ach witaj,
piękna Krakowianko,
i weź mnie Króla za męża.

KRAKOWIANKA: Jestem biedna sierota, sierota,
nie mam srebra ni złota.
Idź precz ode mnie,
piękny Królewiczu,
mój Krakowiaczek powróci.

CHÓR: Król się o to rozgniewał, rozgniewał.

Uwaga! — teraz wymiana figurki Króla!

List do kata napisał.

KRÓL: Przyjeżdżaj, kacie, ścinać
Krakowiankę,
bo ona Królem wzgardziła.

CHÓR: Kat przyjechał w czerwieni,
w czerwieni,
Krakowianka w zieleni.

KAT: Witaj, ach witaj,
piękna Krakowianko,
czy chcesz mieć kata za męża?

KRAKOWIANKA: Nie chciałam być Królową,
Królową,
więc tym bardziej katową.
Ścinaj, ach ścinaj moją białą szyję,
niech ja już więcej nie żyję.

CHÓR: Pod zielonym jaworem, jaworem,
kat wywija toporem.
Wtem zadudniły kopyta po błoniu
— wpadł Krakowiaczek na koniu.

Krakowiaczek wpada, Król ucieka, kat się przewraca, Krakowianka podskakuje, jednym słowem — pełno radości i krzyku.

KRAKOWIAK: Ach, ty kacie, umykaj, umykaj,
Krakowianki nie tykaj.

Uwaga! — szybka wymiana figurki Krakowiaka na koniu, na tę tańcującą, z pierwszego obrazka!

Witaj, ach witaj,
piękna Krakowianko.
Będziemy tańczyć do ranka!

Hop — dziś, dziś!...

CHÓR: Krakowiaczek ci ja,
krakowskiej natury.
Kto mi włazi w drogę —
ja na niego z góry.

Tańce, śpiewy i muzyka, a kurtyna się zamyka.

Domowy teatr cieni

Teatr cieni jest odmianą teatru lalkowego. Zasadą teatru cieni jest przesuwanie sylwetek, lalek, dłoni, przedmiotów między źródłem światła, a ekranem. W domowym teatrze cieni będzie to płaska laleczka-sylwetka przedstawiająca jakąś postać, patrz Rys.32, dekorację (Rys.33), dłoń (Rys.34), a nawet człowieka (Rys.35).

Rys.32.

Rys.33.

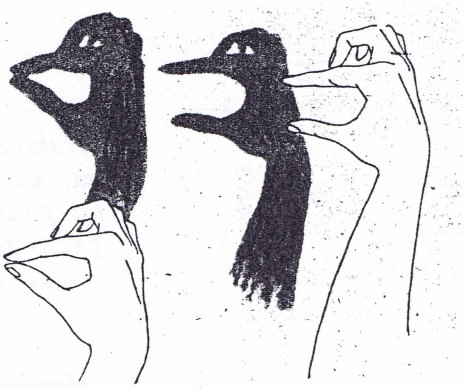

Rys.34.

Rys.35.

W teatrze cieni widz ogląda nie lalki, ale ich cienie przesuwające się po białym ekranie. Przy opracowaniu lalek do takiego teatru odpadają problemy ich ubierania, malowania, czy dobierania kolorów szatek. Tym razem całą uwagę koncentrujemy na formie lalki, na ekspresyjnym kształcie jej konturów. M. Bukowczyk proponuje, by wykonanie lalek rozpocząć od przygotowania projektów w skali 1:1. Opracowując projekt lalki musimy tak ją przedstawić, by różniła się od pozostałych i by łatwo było poznać kogo przedstawia. Głowy lalek najczęściej będziemy ustawiać profilem, a tułów, ręce i nogi też będą oglądane z boku.

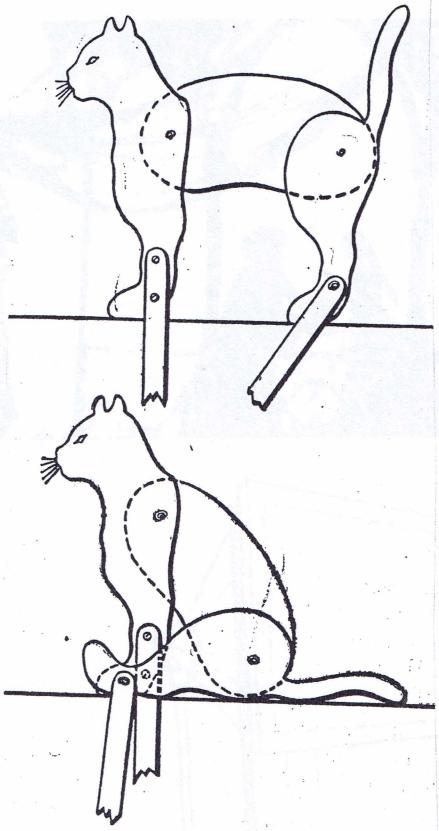

Rys.36.

Ręce i ewentualnie nogi powinny być w jakimś, charakterystycznym dla lalki, ruchu. Zwierzęta prawie zawsze będą pokazywane z boku.

W teatrze cieni przeważnie występują lalki-sylwetki nieruchome i lalki poruszające kończynami. Dla lalek ruchomych (Rys.36) oddzielnie wycinamy poszczególne części lalki-sylwetki, zwracając uwagę, by poszczególne elementy zachodziły na siebie, umożliwiając ich łączenie. Łącznikiem mogą być: małe śrubki, spinacze, drut itp.

Przykłady elementów łącznikowych.

Po połączeniu wszystkich części przyklejamy lalkę do listwy i przymocowujemy do kończyn "listewki", które posłużą do poruszania -"ożywiania" lalki.

Rys.37.

S C E N A T E A T R U C I E N I

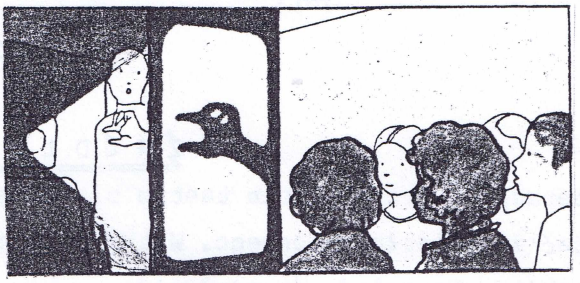

W teatrze cieni rolę sceny pełni najczęściej ekran, czyli białe płótno naciągnięte na drewnianą ramę. Jeśli nie mamy ramy, rozwieszamy płótno lub białe prześcieradło we framudze drzwi i możemy dać przedstawienie w technice hiszpańskich cieni, gdzie zobaczymy cienie ludzi, rysunek 38 przedstawia fragment przedstawienia w tej technice.

Innym rodzajem scenki (ekranu) dla teatru cieni są propozycje przedstawione na rysunkach 39 A i B. Rys. 39 A pokazuje mały składany parawanik, którego środek stanowi ekran, boczne ściany, o szerokości równej połowie długości ekranu, to skrzydła parawaniku. Parawan taki można wykonać z tektury, sklejki, kartonu.

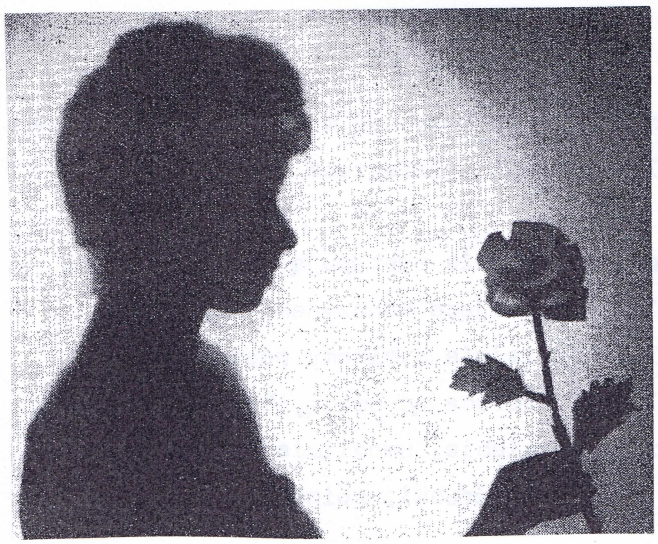

Rys.38. Cienie hiszpańskie

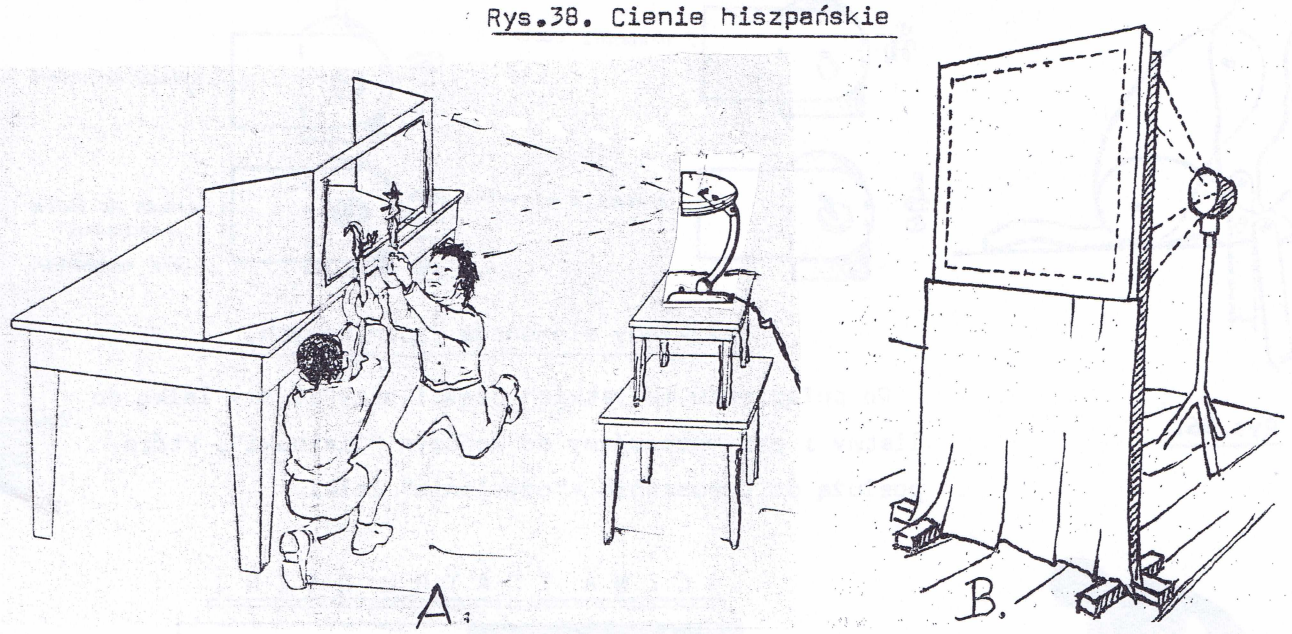

Rys.39.

ŹRÓDŁO ŚWIATŁA

Najbardziej korzystne dla teatru cieni jest światło elektryczne, jednak można też korzystać ze światła dziennego. W tym celu stawiamy ekran przed oknem, jeżeli jest więcej okien, to należy je zasłonić.

Jeżeli w domu jest rzutnik do przeźroczy to możemy go wykorzystać jako punktowe źródło światła, albo jako reflektor oświetlający lalkową scenkę.

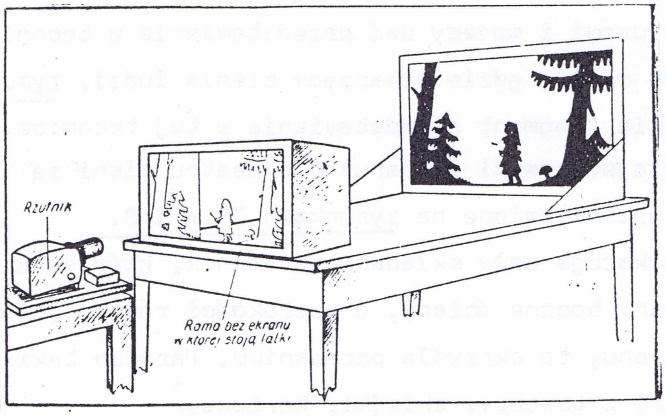

Na rysunku obok przedstawiono sposób wykorzystania rzutnika do przeźroczy do powiększenia cieni sylwetek na ekranie, albo na białej ścianie.

W naszym teatrze cieni - poza wcześniej wymienionymi lalkami - możemy wykorzystać własne dłonie. Dwie ręce, lampa i ekran (jasna ściana) wystarczą, aby w cieniach przedstawić króciutką bajkę np. o jakimś zwierzątku. Tajemnica tego teatru tkwi w umiejętnym spleceniu palców dłoni. Na rysunku 40 pokazano przykłady.

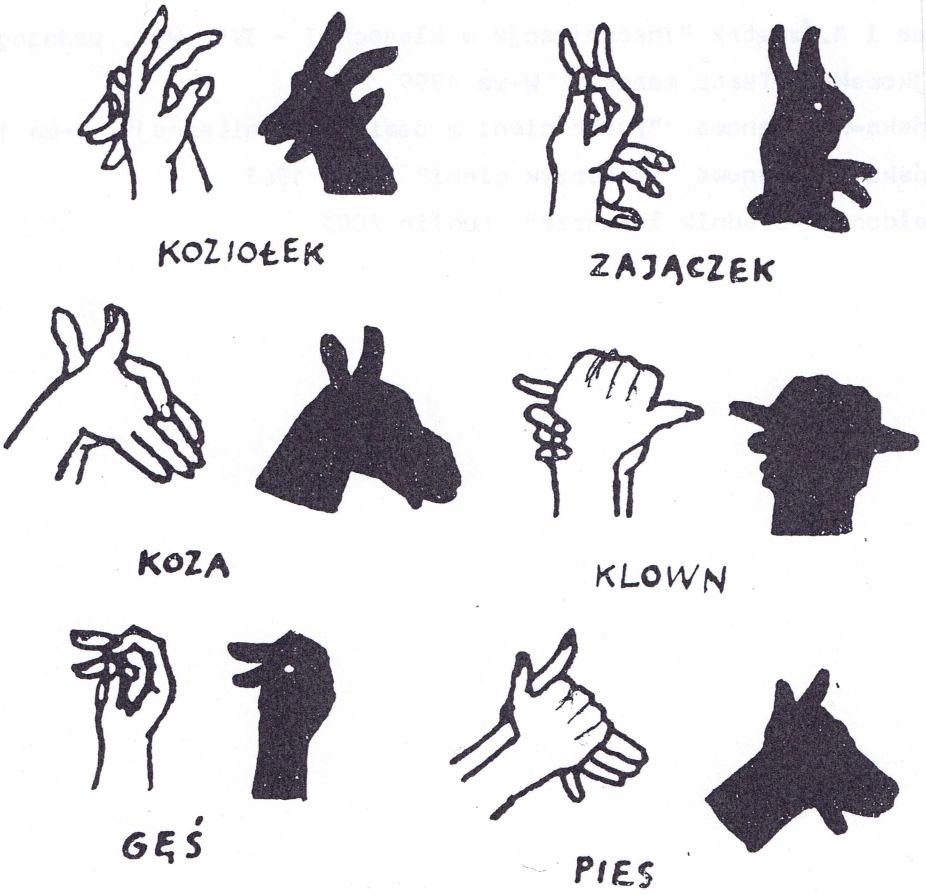

Rys.40.

Taki teatr cieni nie wymaga żadnych nakładów (ekranem może być jasna ściana), ale za to wymaga pewnej wprawy w posługiwaniu się rękami, no i fantazji. "Rzucając" na ścianę cienie różnych postaci, trzeba opowiadać i improwizować na poczekaniu. Nie zaszkodzi opracować sobie wcześniej mały scenariusz całego przedstawienia.

Repertuar

W domowym teatrze lalek i cieni można wystawiać gotowe krótkie sztuki. Można zainscenizować wiersz czy piosenkę. Ale warto samemu wymyślić jakąś historię o zrobionej lalce, czy przedmiocie, który jest pod ręką. Może to być prosta historia - byle miała pełną ruchu akcję. Na scenie teatru lalek stale musi się coś dziać, zmieniać, poruszać. I ostatnia sprawa. Za parawanem może być jedna osoba, może poruszać kilkoma lalkami, rozmawiać - zmieniając głos sam ze sobą.

LALKARZ MOŻE BYĆ JEDEN - WIELU POWINNO BYĆ WIDZÓW

Bibliografia

Jerzy Pietrzyk "Księga sprawnych rąk" W-wa 2000

Ursula Barff "Das neue Bastelbuch für Kinder" Niedernhausen 1996

André Mühl "Wielka księga papierowych cudów" W-wa 2001

Adam Słodowy "Lubię majsterkować" W-wa 1986

J.Awgulowa i A.Świętek "Inscenizacje w klasach I - IV" Wyd. pedagog. 1974

Lidia Bajkowska "Teatr marzeń" W-wa 1999

J.Skowrońska-Feldmanowa "Teatr cieni w oświacie sanitarnej" W-wa 1957

J.Skowrońska-Feldmanowa "Teatrzyk cieni" W-wa 1963

Stefan Gełdon "Poradnik lalkarza" Lublin 2003